

Peruspalveluministeri Susanna Huovinen

Vanhuspalvelulain toimeenpanon aluekierros

Helsinki ti 19.11.2013 klo 13.30 *Hotelli Presidentti

Arvoisat kuulijat

Vierailin taannoin perheeni kanssa Pohjois-Suomessa asuvan iäkkään muistisairaan isoäitini luona. Mummo tervehti meitä iloisesti ja ihmetteli samalla, miksi olemme tulleet häntä työhön tervehtimään - kotona olisi keitetty kahvit. Isoäitini tarvitsee ympärivuorokautista hoivaa ja hoitoa eikä hänen arkensa onnistuisi ilman ammattilaisten apua. Mummoni ja tuhannet muut suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentajat ansaitsevat arvokkaan ja turvallisen vanhuuden. Siksi olen hyvin iloinen voidessani tänä syksynä kiertää eri puolilla Suomea puhumassa Suomen ensimmäisestä kokonaisvaltaisesta vanhuspalvelulaista ja sen toimeenpanosta.

Tervetuloa hyvät ystävät, vanhuspalvelulain aluekierrosta Helsinkiin. Hallitusohjelmaan kirjattu lupaus vanhuspalvelulain säätämisestä on täytetty ja laki tuli voimaan heinäkuun alussa. Nyt on tarkasti seurattava, että laki myös toteutuu eduskunnan edellyttämällä tavalla. Lain toimeenpanon on oltava aktiivista ja sitä on tuettava monin eri keinoin - siksi olemme täällä tänään. Tarvitsemme koulutusta ja tiedotusta, järjestelmällistä seuranta ja arviointitiedon keruuta. Tätä kaikkea teemme sosiaali- ja terveysministeriössä ja haastan teidät kaikki yhteistyöhön kanssamme!

Hyvät kuulijat

Vanhuspalvelulain tavoitteena on mahdollisimman terveen ja toimintakykyisen ikääntymisen edistäminen. Siksi on tärkeää huomata, että laki on paljon muutakin kuin hoidon ja hoivan organisoimista. Se avaa osaltaan ovea ikäystävälliseen yhteiskuntaan, jossa kaikenikäiset suomalaiset ovat yhtä arvokkaita ja ainutkertaisia.

Tapasin Porin Suomi Areenalla 95-vuotiaan veteraaniurheilija Ilmari Koppisen. Hän oli terveellisen ja toimintakykyisen ikäihmisen ilmentymä. Kun Koppiselta kysyttiin, miten hän itse edistää hyvinvointiaan, hän kertoi muun muassa kävelyn sijasta välillä menevänsä kotona huoneesta toiseen kevyesti hypähdellen. Hän myös näytti meille, miten se tapahtuu. Ilmarin viime vuoden pyöräilysaldo oli muuten noin 4 000 kilometriä. Myönnän, etten pystyisi samaan.

Vaikka Vanhuspalvelulaki on vakiintunut uuden lain kutsumanimeksi, kannattaa huomata, että viralliselta nimeltään se on laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveysterveysten palveluista. Virallinen nimi kertoo lain sisällöllisistä painotuksista - tärkeistä valinnoista. Lain nimestä voi päätellä, että sen tärkeä tavoite on tukea koko eläkeikäisen väestön hyvinvointia terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista. Tähän asiaan on kiinnitettävä sen ansaitsema huomio viimeistään nyt, sillä Suomi on Euroopan nopeimmin ikääntyviä maita Euroopassa. Uskon, että tästä näkökulmasta meillä olisi paljon annettavaa.

Väestön ikärakenteen muutoksen vuoksi yhteiskunnan on mukauduttava laajasti entistä iäkkäämmän väestön tarpeisiin. On varauduttava huolella ja tämä tarkoittaa muun muassa seuraavaa:

- Meidän on vietävä rivakasti eteenpäin terveen ja toimintakykyisen ikääntymisen turvaavia toimia ja palveluja
- Meidän on rakennettava esteettömiä asuin- ja elinympäristöjä ja parannettava yhdyskuntasuunnittelua
- Meidän on parannettava liikenneratkaisuja, jotka tukevat iäkkäiden asiointia ja kannustavat mielekkääseen tekemiseen, kuten elinikäiseen oppimiseen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitoon
- Meidän on arvioitava tuen ja palvelujen tarpeet koko ikääntyneen väestön, mutta myös yksittäisen ikäihmisen osalta ja turvattava palvelut
- Meidän on toimittava yhdessä niin, että kaikessa kehittämisessä ja päätöksenteossa kuuluu iäkkäiden ääni.

Vanhuspalvelulaki velvoittaa kuntia suunnitelmallisesti varautumaan tulevaan. Kun tuemme ajoissa ikääntyneen väestön toimintakykyä, parannamme samalla myös ikäihmisten elämänlaatua. Hyvällä elämänlaadulla on oma itseisarvonsa, vaikka emme laskisi sen myönteisiä vaikutuksia palvelujen tarpeeseen. Vanhuspalvelulain tavoitteena on siis saada valtakuntaan lisää Ilmari Koppisen kaltaisia ikäihmisiä, joiden toimintakyky ja osallistuminen pysyvät hyvänä, vaikka ikävuosia onkin jo paljon. Samalla nämä ikäihmiset voivat toimia tärkeinä esimerkkeinä omissa yhteisöissään ja jakaa omia kokemuksiaan myös muille.

Hyvät kuulijat

Jos lain eräs keskeinen tavoite on äsken kuvaamani toimintakyvyn ylläpitäminen ja tuleviin tarpeisiin varautuminen, on toinen keskeinen tavoite ikäihmisten osallisuuden parantaminen. Taannoin sain äkäisen puhelun hyvin tuntemaltani iäkkäältä, mutta virkeältä eläkeläisrouvalta. Hän oli tuohtunut, kun kuntapäättäjät ja viranhaltijat olivat suhtautuneet ylimielisesti rouvan esitykseen ikäihmisten paremmasta kuulemisesta omissa asioissaan. Rouva kysyi: mihin katoaa asiantuntijuus ja osaaminen, kun ihminen ikääntyy? Hän vastasi itse kysymykseensä: Nämä ominaisuudet eivät häviä mihinkään, mutta nuoremmat ihmiset luulevat, että ryppyisen naaman takana ovat ryppyiset aivotkin. Näin asia ei tietenkään ole.

Hyvin voivat seniorikansalaiset ovat merkittävä voimavara koko yhteiskunnalle. Heillä on mahdollisuus antaa tukea ja jakaa elämäkokemustaan nuoremmille sukupolville. En ole ainoa työssäkäyvä äiti, joka voi tukeutua esimerkiksi omien vanhempien apuun lastenhoidossa, puhumattakaan muusta läsnäolosta ja kannustuksesta. Lisäksi ikäihmiset voivat olla apuna niille ikätovereilleen, jotka tarvitsevat ehkä jo apua ja tukea arjessaan.

Aktiiviset ikäihmiset voivat myös pitää ikääntyneen väestön ääntä kuuluvilla – esimerkiksi osallistumalla nyt lakisääteisiksi tulevien vanhusneuvostojen toimintaan. Vanhuspalvelulaki edellyttää, että vanhusneuvostot otetaan mukaan kunnan toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan kaikissa ikääntyneitä väestöä koskevissa asioissa. Tämä on asia, jossa meillä ei ole varaa epäonnistua. Osallisuuden vahvistamisen tulee olla aitoa ja vaikuttavaa - ei mitään leikkidemokratiaa.

Hyvät kuulijat

Vanhuspalvelulain ehkä puhutuin ja hyvin tärkeä osuus liittyy inhimillisen ja laadukkaan hoidon ja hoivan varmistamiseen. Palvelujen laadun parantaminen on keskeinen tavoite. Laatu tarkoittaa sellaista ammatillista toimintaa, jolla voidaan varmistaa hyvä oikea-aikainen ja yksilöllinen hoito. Keskeisessä asemassa ovat tällöin esimerkiksi henkilöstön määrän ja osaamisen turvaaminen, pätevä johtaminen, asianmukaiset toimitilat ja järjestelmällinen varautuminen.

Laki takaa palvelujen tarpeen monipuolisen arvioinnin, palvelusuunnitelman, sosiaalipalvelut kolmen kuukauden kuluessa sekä vastuutyöntekijän iäkkäälle. Näitä laatuasioita halutaan myös seurata ja niistäkin laissa on säädökset muun muassa säännöllistä palautteen keräämistä ja tulosten hyödyntämistä varten.

Iäkkään ihmisen pitää voida vaikuttaa oman elämänsä kulkuun silloinkin, kun hän tarvitsee hoitoa ja huolenpitoa ympäri vuorokauden. Vanhuspalvelulaki edellyttää, että iäkkään ihmisen palveluntarpeet selvitetään ja hänen tarvitsemansa palvelut suunnitellaan ja toteutetaan hänen näkemyksiään kunnioittaen.

Useimmiten iäkäs ihminen haluaa asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Vanhuspalvelulain mukaan pitkäaikainen hoito ja huolenpito pitää järjestää ensisijaisesti kotona tai muussa kodinomaisessa asuinympäristössä. Kotihoito olisi hyvä toteuttaa omaishoidon tuen avulla aina silloin, kun iäkkäällä henkilöllä on omaishoitajaksi halukas ja kykenevä omainen tai läheinen. Järjestelyn pitää olla myös iäkkään henkilön oman toivomuksen mukainen. Tämä on sanottu vanhuspalvelulain perusteluissa ja sama ajatus toistuu omaishoidon kansallista kehittämisohjelmaa valmistelevan työryhmän väliraportissa, johon on juuri saatu 85 lausuntoa.

Kun iäkäs ihminen asuu yksin kotona ja tarvitsee monenlaisia ja eri palveluntuottajien palveluja. Hän voi tuntea olonsa turvallisemmaksi, jos hänelle on nimetty vanhuspalvelulaissa tarkoitettu vastuutyöntekijä. Tämä velvoite tulee käyttöön vuoden 2015 alusta, mutta on hyvin suositeltavaa, että kunnissa toimittaisiin sen mukaisesti jo nyt. Osassa kuntia näin tehdäänkin.

On tärkeää, että vanhuspalvelulain mukaan myös pitkäaikaishoidossa olevan iäkkään henkilön on voitava kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi. Arvokas elämä edellyttää, että palveluja toteutettaessa tuetaan iäkkään ihmisen jäljellä olevaa toimintakykyä – silloinkin kun sitä on jäljellä vain vähän. Meillä on kyllä osaamista ja keinoja toimintakyvyn ylläpitämiseen - nämä pitää vain saada laajamittaisesti hyödynnetyksi ja jalkautetuiksi.

Hyvät kuulijat

Vanhuspalvelulaki osoittaa suuntaviivat kuntien ikääntymispolitiikalle. Laki ilmentää hallituksen ja eduskunnan vahvan tahdon: ikääntyneet ovat tärkeä osa suomalaista yhteiskuntaa. Pelkkä laki ei kuitenkaan sellaisenaan riitä. Se täytyy saada muuttumaan konkreettiseksi toiminnaksi kaikissa kunnissa ja kaikissa toimintayksiköissä. Tässä työssä tukena ovat muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton yhteistyönä valmisteleva pykäläkohtainen muistio lain tueksi sekä uudistunut laatusuositus. Molemmat ovat täällä tänään esillä.

Palaan vielä alussa mainitsemaani isoäidin tapaamiseen. Jotta kaikenikäisten Suomi toteutuu, tarvitaan lisää sukupolvien välisiä kiinnekohtia ja välittämisen ketjua vauvasta vaariin, murkusta mummoon. Yhteys voi syntyä, vaikka ikäero olisi suuri ja maailmat erillään. Meillä sukupolvien ketju syntyi, kun viisivuotiaani kysyi pian ysikymppiseltä isomummoltaan: Olitkos sinä Lottana siellä sodassa? Mummohan kertoi viisivuotiaan kuunnellessa käsi poskella. Ei haitannut muistisairaus eikä vuosikymmenien ikäero.

Toivotan teille kaikille antoisaa seminaaripäivää!